

1.Пари и парична политика

1. Произход, същност, функции и роля на парите

По своята същност парите представляват стока, която има способността да бъде всеобщ еквивалент, платежно средство и алтернативно средство за съхраняване на стойност.

1.1. Произходът на парите трябва да се свързва с възникването на стоковото производство, появата на необходимост от размяна на стоките и достигане на нейната парична форма

1.2. Парите са всичко онова, което е общоприето за заплащане на стоки и услуги и за погасяване на дългове При бартера: N=N2(N-1) където: N е броят на благата.

1.3. четири основни функции:

- **марка на стойността** - чрез парите се измерва стойността и се определят цените на стоките;

- **средство за обръщение** - парите опосредстват движението на стоките;

- **платежно средство** - с парите се погасяват отложени стокови плащания и нестокови парични задължения;

- **съкровище** - с парите се натрупва богатство;

- **световни пари** - включва изброените функции в рамките на международните парични отношения.

a) Кои са съвременните представи за функциите на парите? - това са функциите:

- **разчетна единица** - синонимна на функцията "марка на стойността";

- **платежно средство** - покрива функциите "средство за обръщение" и "платежно средство";

- **средство за съхраняване на стойност** - твърдствена с функцията "съкровище".

1.4 Роля на парите - Ролата на парите намира израз в резултатите, които се получават при изпълнението на техните функции.

- **Каква е ролята на парите в тяхната функция "марка на стойността" - създават се условия за измерване на стойността и определяне на цените на стоките и услугите.**

- **Каква е ролята на парите в тяхната функция "средство за обръщение" - създават се условия за движение на стоките и услугите.**

- **Каква е ролята на парите в тяхната функция "платежно средство" - създават се условия за ликвидирани парични задължения.**

- **Каква е ролята на парите в тяхната функция "средство за съхраняване на стойност" - създават се алтернативни условия за натрупване на богатства.**

- **Каква е ролята на парите в тяхната функция "световни пари" - създават се условия за уреждане на международните парични отношения.**

2. Видове пари и емисия на пари

2.1. Към основни видове пари спадат: стоките пари; кредитните пари; квази парите

Какво представляват квази парите? - дискуссионен въпрос, но има две основни виждания, т.е. че това са: срочни кредитни пари; ценни книжа, имащи способността да изпълняват парични функции (полиции, акции, облигации и др.).

2.2. Монети - Монетите са налични пари, които са произведени от метал и първоначално са били стокови пари, а след това доминират като кредитни пари.

- **Кога възникват монетите?** - през VII век преди новата ера в царство Лидия (днес на територията на Турция); през III в. пр. н.е. започва сечене на монети в храм "Юнона Монета" - Рим.

- **Какви видове монети има?** - златни; сребърни; медни; разменни; юбилейни.

2.3 Банкоти - Банкотите са кредитни налични пари, които са произведени от специална хартия.

- **Къде възникват банкотите?** - най-напред в Китай през средновековието (X-XIV), а след това като регламентиран от държавата емисии в Англия, Франция, Холандия, Италия и пр. (XVII-XVIII в.).

- **Как възникват банкотите?** - като хартиени депозитни разписки (полиции), издадени от сарафи.

- **Какви видове банкоти има?** - заменяеми банкоти; незаменяеми банкоти.

3. Парична маса - Паричната маса представлява определено количество пари, което обслужва икономическите субекти.

- **Какво представлява търсената парична маса?** - количеството пари, което се търси от икономическите субекти.

- **Какво представлява предлаганата парична маса?** - количеството пари, което се предлага от банковите институции

- **Какво представлява номиналната парична маса?** - количеството пари, което е предложено от банковите институции т.е. предлаганата парична маса.

- **Какво представлява реалната парична маса?** - количеството на предложената парична маса, коригирана с индекса на покупателната сила на парите.

- **Какво представлява настоящата парична маса?** - количеството пари в настоящия момент

- **Какво представлява бъдещата парична маса?** - количеството пари след определен период от време.

4. Парични агрегати - представляват също опр съвкупности от пари, които обслужват икономическите субекти.

- **Какво представляват известните "М" агрегати?** - съвкупности от пари, обособени на базата на тяхната ликвидност и съответните видове пари.

- **Кои са основните видове "М" парични агрегати на ЕЦБ и БНБ?**

M1 = пари върху банките и овърнният депозитите (налични пари и безсрочни депозити);

M2 = M1 + срочни депозити до 2г и депозити с договорен срок за ползване с предизвестие до 3 месеца

M3 = M2 + пари от репо сделки (продажба на финансови инструменти с уговорка за обратно изкупуване) и пари от издадени дългови ценни книжа до 2 години.

- **Какво представляват "Ф" паричните агрегати?** - обективно съществуващи съвкупности от пари, обособени на базата на функциите на парите.

- **Кои са основните видове "Ф" парични агрегати?**

F0 = пари като средство за обръщение;

F1 = F0 + пари като платежно средство;

F2 = F1 + пари като средство за съхраняване на стойност;

F3 = F2 + световни пари.

5. ПРЕДЛАГАНЕ НА ПАРИ - Емисионният резултат показва промените в количеството на парите, обслужващи икономическите субекти.

Какво представлява емисионният резултат? - показател, даващ представа за изменението или запазването на количеството пари, обслужващи икономическите субекти.

- **Кои са възможните състояния на емисионния резултат?** емисия на пари (увеличение на количеството на парите); изтегляне на пари от обръщение (намаление на количеството на парите); нулев емисионен резултат (запазване на количеството на парите)

6. ТЪРСЕНЕ НА ПАРИ - Количествената теория за парите е теория преди всичко за определяне на номиналната стойност на съвкупния доход, но тъй като тя показва и колко пари се притежават при дадено количество съвкупен доход, тя е и теория за търсенето на пари

- **Кои субекти търсят пари?** - физическите и юридическите лица, имащи способността да си служат с пари.

- **Кои са мотивите за търсене на пари?** парите се търсят за плащания (трансакционни мотиви); покриване на неотложни нужди (осигурителни мотиви); натрупване на богатство (спекулативни мотиви).

7. Инфлация (дефлация) - Инфлацията е свързана с повишаване на равнищата на цените, а дефлацията - с тяхното намаляване.

- **Кои са факторите, които влияят върху инфлацията (дефлацията) - равнищата на цените през избрания период от време; равнищата на цените през базисния период от време.**

- **изборът на периоди, при установяването на инфлацията (дефлацията), зависи от целите, които се преследват и от възможностите да се осигури необходимата информация за налагащите се изчисления.**

8. Покупателна сила на парите - Покупателната сила на парите представлява способност с определено количество пари да се закупят съответни количества стоки.

- **Как се измерва покупателната сила на парите?** - чрез индекс на покупателната сила на парите (Iлсп), който представлява реципрочна стойност на общия индекс на цените (ОИц) или дефлатора.

- **Кои са факторите от които зависи индекса на покупателната сила на парите?** - в най-общ план индексът на покупателната сила на парите зависи от общия индекс на цените (дефлатора), тъй като той представлява реципрочна негова стойност; от своя страна общият индекс на цените, както установихме вече, зависи от равнищата на цените през два предварително избрани периода; дефлаторът представлява множител (коэффициент), който дава представа за съотношението на БВП по текущи цени към същия по предварително избрани базисни цени, т.е. той е своеобразен общ индекс на цените.

- **За какво може да се използва индексът на покупателната сила на парите?** - индексът на покупателната сила на парите може да се използва преди всичко за оценяване на:

- промените в стойността на парите, тъй като при нарастване на индекса на покупателната сила стойността на парите се повишава, а при неговото намаление тя се понижава;

- възможностите за закупуване на стоки и услуги с определено количество пари през различни периоди от време, тъй като индекса на покупателната сила на парите се намира в правопрпорционална зависимост с тези възможности;

- потребностите от съответни количества пари, тъй като те се намират в обратнопропорционална зависимост с индекса на покупателната сила на парите, т.е. при нарастването на индекса се създават предпоставки за намаляване на количеството на парите, а при намаление - обратно, за увеличение.

9. КОНВЕРТИРУЕМОСТ НА ПАРИТЕ - Конвертируемостта на парите представлява възможност за замяна на една национална парична единица с друга.

- **Какви разновидности има конвертируемостта на парите?** вътрешна конвертируемост - вътре в дадена страна; външна конвертируемост - извън границите на дадена страна; ограничена конвертируемост - до определени количества или в рамките само на определени видове чуждестранни парични знаци; неограничена конвертируемост - без определени количества и без ограничения за видовете чуждестранни парични знаци.

- **От какво зависи външната конвертируемост на парите?** - състоянието на съответните национални икономии; покупателната сила на съответните видове национални парични единици;

- **международното признание на съответните парични единици; конкретните държавни решения в тази посока.**

- **От какво зависи неограничената конвертируемост на парите?** - при външната конвертируемост тя е свързана със свободно обменението парични единици (евро, долари и пр.), т.е. с паричните единици, които са придобили международно признание; при вътрешната конвертируемост тя е свързана със създаването на условия за такава неограниченост, т.е. с постигането преди всичко на обща икономическа и в частност финансова стабилност в държавата.

9.1 Златен паритет - Златният паритет представлява съотношение между златното съдържание на две парични единици

Какви видове златен паритет са известни? - златноколючеви - за основа служи златото под формата на колючета; златномонетен - за основа служи златото под формата на монети; златноиндексен - за основа служат валути, които са заменени със злато; златнодоларов - за основа служи доларът, който може да се заменя със злато.

9.2 Паритет на покупателната сила на парите - представлява съотношение между индексите на покупателната сила на две национални парични единици.

- **От какви фактори зависи паритетът на покупателната сила на парите?** - от индекса на покупателната сила на едната парична единица, т.е. от нейната реципрочна стойност спрямо общия индекс на цените (дефлатора); от индекса на покупателната сила на другата парична единица, т.е. от нейната реципрочна стойност спрямо общия индекс на цените (дефлатора);

- **ако двата индекса на цените (двамата дефлатора) са равни паритетът на покупателната сила между двете парични единици ще бъде равен на 1 (единица); при различни стойности на двата индекса (двамата дефлатора), различен ще бъде и паритетът на покупателната сила на парите**

9.3 Валутни курсове - цена на една парична единица, измерена с друга парична единица.

10. Какво представлява бартерната размяна? - представлява размяна на стоки срещу стоки без намеса на специфичната стока пари;

- **бартерната размяна като форма на размяна предшества размяната чрез намеса на пари; след възникването на парите бартерната размяна постепенно загубва своето значение, но в определени случаи и при определени обстоятелства намира съответно приложение.**

11. Конвертируемост на парите - Това е свойството на парите или други финансови активи да се трансформират в други активи или парични единици.

II ТЕМА - ЛИХВА И ЛИХВЕНА ПОЛИТИКА

1. Същност - Лихвата е възнаграждението, което се заплаща за заемте на заем актив, или възнаграждението за лихвието от ликвидност или Цената на парите като финансов ресурс.

- **Технически лихвата е прираст на дадената на заем сума (главница), а лихвеният процент е отношението на лихвата към главницата.**

2. За измерване на равнищата на лихвените проценти се използва понятието базисни точки (basic points) - 1 б.р. е равна на 1/100 от 1 процентен пункт.

Цените на финансовите инструменти обикновено се котират с точност до 1/2, 1/4, 1/8, 1/32, а понякога и 1/64 - например облигация с котировка 89 6/32 (означавано и като 89,6 или 89-6), това е 89,1875 \$ на 100 \$ номинал

Върху какво и как влияе лихвения процент? Лихвеният процент влияе на спестяванията, инвестициите, потреблението и нетния износ (разликата между износа и вноса). Високите лихви привличат повече спестявания и обратно, ниските предполагат по-голяма част от дохода да се изходва за потребление на стоки и услуги; Високите лихвени проценти повишават цената на кредитите, което ограничава инвестициите; Високите лихвени равнища у нас, при равни други условия, водят до нарастване на депозитите в лева, за сметка на тези във валута. Това прави националната валута по-ценна, а нейният курс нараства. Стимулира се вносът и се ограничава износът.

- **Парадокс на спестовността** - изразява се в противоречието между интересите на отделния индивид и на обществото като цяло. Високите лихвени проценти привличат повече спестявания, но плащайки по-високи лихви по депозитите, банките ще бъдат принудени да повишат и лихвите си по кредитите, което ограничава инвестициите.

- **Фактори влияещи върху размера на лихвения процент:** съотношението между търсене и предлагане - търсене на настоящо потребление срещу бъдещо, и обратно; покупателната сила на сумата към настоящия и бъдещ момент.

3. Реален лихвен процент: Най-често реалния лихвен процент се изчислява като от номиналния лихвен процент за периода на изчисление извадим процента на инфлация.

4. Номинален лихвен процент: посочва се в банкотите бюлетини и другите информационни източници; получава се от съответните на депозити.

5. Проста лихва - всеки следващ период лихвата се начислява върху първоначалната сума.

$S_n = S_0 \cdot (1 + r \cdot n)$ където: S_n - бъдещата стойност на парична сума след n периода; S_0 - настоящата стойност на парична сума в текущия момент; r - годишен лихвен процент, представен като десетично число; n - броят на годините, за които е вложена сумата.

6. Сложна лихва - всеки следващ период лихвата се начислява върху вече олихвената сума от предходния период или се капитализира. В практиката се използва основно сложната лихва. Бива:

- **зависимост от начина на начисляване и заплащане, различаваме:**

- **сложна декурсивна лихва** - начислява се и се заплаща след реалното получаване и ползване на заема;

- **сложна антиципативна лихва** - начислява се и се заплаща преди реалното получаване и ползване на заема;

7. Стойност на парите във времето - бъдеща и настояща стойност

Няколко са обстоятелствата, с които се обяснява нарастването на стойността на парите във времето: нарастването на парите, вложени в активи, ида от създаването на нова, по-голяма стойност;

- **доходът, който носят парите наред с другото трябва да компенсира собственика им за отказ от възможността да използва тези пари през определен период;**

- **доходът, който носят парите и с който се увеличават тяхната стойност, служи за компенсация на възможните загуби от невъзникането им.**

8. Текуща доходност, доходност до падежа и доходност на сkontoва база

8.1 Текуща доходност е съотношението между купноното плащане и цената на облигацията.

8.2 Доходността до падежа е тази дисконтова ставка, изразяваща настоящата стойност на очакваните нетни парични потоци с нейната текуща пазарна цена.

8.3 Доходност на сkontoва база - представлява разликата между номинала и купноната цена на сkontoва облигация, разделена на номинала и умножена по 360/п, където п е срокът до падежа.

8.4 Изчисляването на тези понятия ще направим през призмата на разглеждането на съкровищните бонове с техните разновидности - сkontoви, лихвоносни и сkontoно-лихвоносни.

- **Съкровищните бонове** са краткосрочни ценни книжа които служат за покриване на дефицита по държавния бюджет.

- **Сkontoви съкровищни бонове** се продават с отстъпка от номиналната им стойност (скотоно), която отстъпка представлява дохода за инвеститора, който доход той получава при продажбата им на падежа по номинална стойност.

- **Доходността до падежа** - процентното съотношение между дохода реализиран от инвеститора за периода от придобиване на ЦК до падежа ($N - P0$) и заплащаната цена ($P0$).

9. Лихвен процент и възвръщаемост

- **Возвръщаемостта** от дадена инвестиция представлява доходността (печалбата) която ни носи тази инвестиция. - **Обичайното доходността** под формата на лихва се пресмята като процент (r) от цялата сума V (т.е. $r \cdot V$ е възвръщаемостта след изтичането на определен период от време);

- **Различаваме още и капиталова печалба (загуба), която е разлика между пазарните цени на ценната книга в края и в началото на разглеждания период**

10. Рискова и срочна структура на лихвените проценти - Основно влияние върху цената на дадена ценна книга оказват факторите ликвидност, риск от неплатежеспособност на емитента, хибридность.

- **Лихвидност** - възможността книгата да бъдат продадени, прехвърлени в съвкупния ресурс - пари;

- **Риск** от неплатежеспособност - рискът, че заемателят няма да е в състояние да извърши навреме или изобщо плащанията на лихви и главници.

- **Клаузи за обратно изкупуване** - тези клаузи позволяват на емитентите да изтеглят частично или изцяло емисионна ценни книжа.

- **Лихвените проценти се различават според срока (матуритета) на финансовите инструменти и кредитите** - връзката между лихвените проценти (или доходността) и сроковете на финансовите инструменти се нарича срочна структура на лихвените проценти.

III ТЕМА - ПАРИЧНИ И ФИНАНСОВИ ПАЗАРИ

1. Кои са финансовите посредници? - Финансовите посредници са фирми, които приемат средства от един стопански агент и ги дават в други.

- **Те биват няколко типа:** търговски банки; спестовни банки; инвестиционни (кредитни) банки; застрахователни компании; пенсионни фондове; взаимопомогателни каси; взаимни фондове.

1.1. От всички тях, най-голяма роля имат търговските банки, защото: минимизират разходите за получаване на кредит; намаляват разходите по контролиране на получателите на кредит; минимизират риска при кредитиране; увеличават ликвидността на паричните фондове посредством вземане на безсрочни или за кратък срок депозити (до една година) и даване на дългосрочни кредити.

2. Какво е това финансов пазар? Финансовите пазари са места, на които се търгува с различни финансови инструменти.

a) От гледна точка на същността на търгуваните финансови инструменти:

- **парични** (с краткосрочни ценни книжа - до 1 година) и

- **капиталови** (с дългосрочни ценни книжа - акции, облигации и др.)

b) В зависимост от мястото на търговията:

- **борсови** (нюйоркската фондова борса, токийската борса, българската, лондонската) и

- **извънборсови** (когато се изкупуват ценни книжа извън борсата; там главните участници са банките)

- **Според това в кой момент от живота на ценната книга се извършва операцията с нея:**

- **първични** (пласират се нови емисии на ЦК) и

- **вторични** (извършват се купуко-продажани на вече емитирани ЦК)

d) В зависимост от вида на борсовите активи: - **стокови**, - **фондови**, - **валутни**

f) В зависимост от принципа на организация:

- **публично-правни борси** (създават се с решение да държавен орган);

- **частно-правни борси** (присъщи за англо-говорящите страни - САЩ и Англия. Те се създават по решение на общото събрание на акционерите, а не на държавен орган);

- **емесени борси** (характерни за европейските страни. Най-разпространени са при създаването на фондови борси).

e) В зависимост от мястото и ролята на борсите в световната търговия и изпълняваните от тях функции: